

S Arad régiségei s a turistaság.

(6 képpel.)

A turistaság új meg új területeket hódít magának s kik azelőtt csak általánosságban hallották, mennyi érdekes vidéke van hazánknak, lassanként személyes tapasztalataik alapján győződnek meg arról, az egyes részletek átkutatásával, hogy bizony, nagyon sok a látni és tanulni való mindenfelé.

Ujabbán sok vármegye és város megíratta monographiáját s e monographiák egy része illusztrálva jelenik meg. Ekként még a történeti munkákban is csakhamar szembeötlenek mindazok a tájak, melyek egy-egy kirándulás célpontjai gyanánt alkalmasoknak mutatkoznak. Mert nem csupán a természet szépségei vonzanak bennünket a szabad természetbe, hanem pl. a történeti emlékek is. Egy-egy regényes fekvésű várnak vagy templomnak omladéka közt, a balsamos tavaszi levegőt belehelve, oly szívesen eltöprenkedik az ember, mi lehetett itt hajdanában s képzeletében fölépíti újra az egész várat, templomot vagy kolostort — talán szebben is, mint a milyen valaha volt.

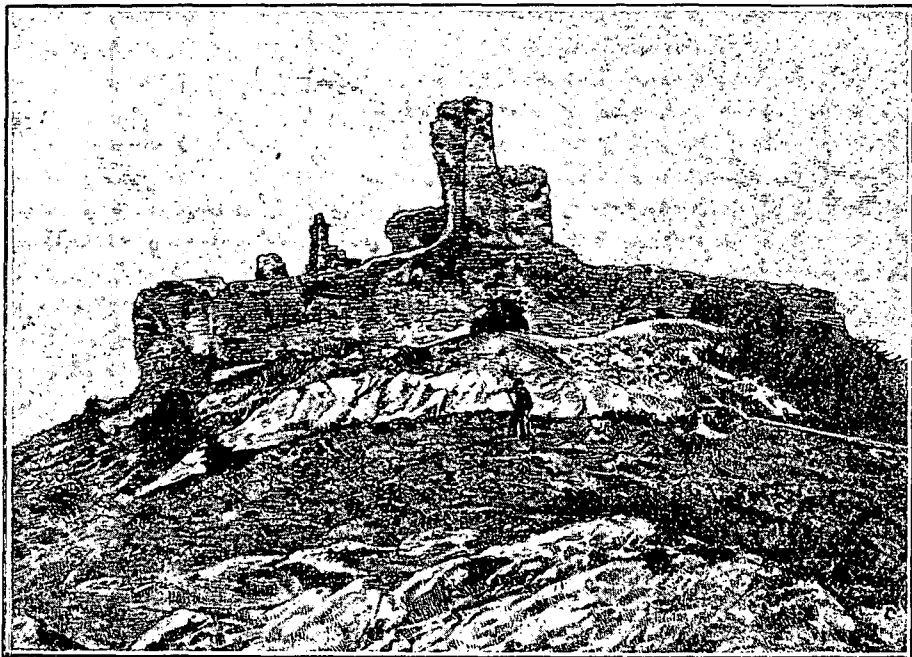
A kovaszinci templom romjai.

Turistáink tehát igen jó hasznát vehetik a megyei történeteknek, melyek töprengéseikre megadják a kívánt felvilágosítást s kijelölik a történeti tekintetben megtekintésre méltó helyeket.

Ilyen történeti monographia első kötete jelent meg legközelebb Arad vármegye és Arad város multjáról, *Márki Sándor* tollából.*) Azon szoros viszony, melyben az íróval a Magyar Turista-Egyesület és folyó-

*) Arad vármegye és Arad sz. kir. város története. Irta *Márki Sándor*. Első rész. Arad, 1892. — Legn. 8°, XV és 564 lap. 1 térképpel és 90 képpel. — Az egész munka megrendelhető Aradon a Kölcsey-Egyesületnél 8 frtért.

iratunk áll, nem engedik meg, hogy bírálatot mondjunk e műről, melyet különben kedvezően fogadtak és hosszú tárczaczikkekben méltattak lapjaink és szakfolyóirataink, de lehetetlen föl nem említenünk, hogy e terjedelmes mű a turistaság érdekeinek is szolgál, a mennyiben történeti szempontból Arad vármegyének minden helyét leírva, megjelöli azokat a pontokat is, a hová érdekes és tanulságos kirándulásokat lehet tenni. S ezt annyival inkább, mert a középkori Aradról

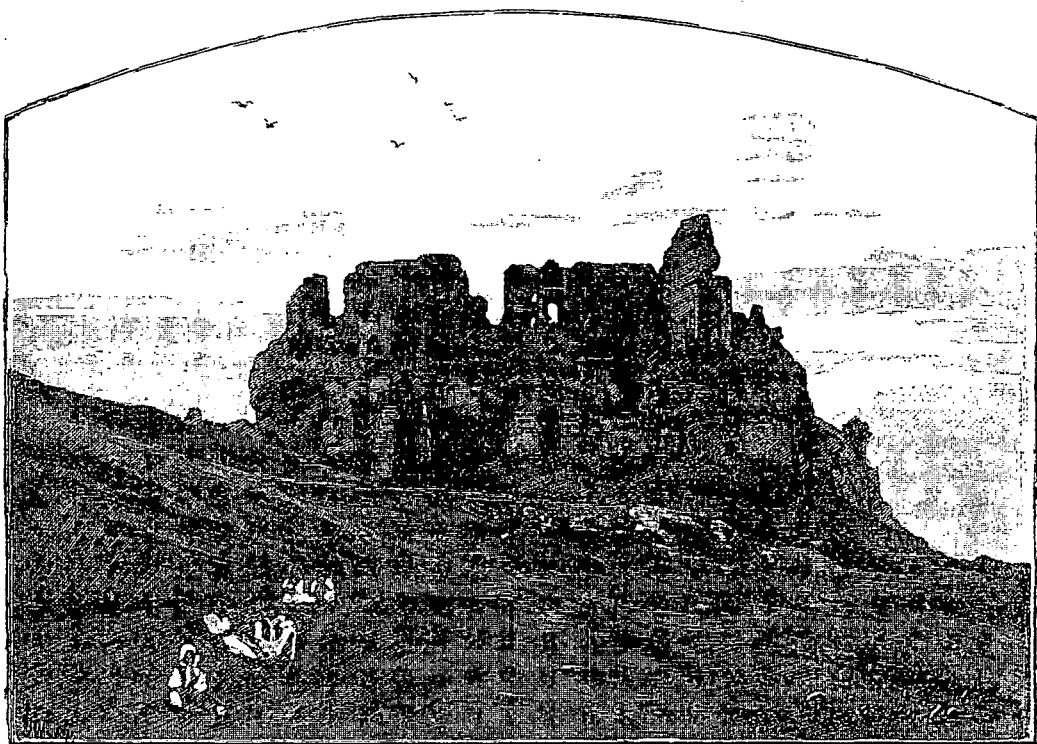
Világosvár romjai.

igen részletes és nagyméretű térképet mellékel a szerző, úgy hogy ezt a térképet a modern térképekkel összevetve, minden kiránduló a legnagyobb kényelemmel használhatja.

A monographia kiadói (Aradmegye és város, valamint a Kölcsey-Egyesület, illetőleg az általuk kiküldött bizottság) szíveségéből néhány kisebb méretű tájképet mutatunk be a monographiából, azon hitben, hogy ezzel is szolgálatot teszünk az azon vidéket oly méltatlanul mellőző turistaság ügyének.

Márki könyvének kalauzolása mellett eljuthatunk úgy a hegyvidék, mint a róna emlékeihez.

Ott, hol a Hegyes-Drócsa-hegység az aranykalászszal ékes rónaságra dül, a ménesi borvidéktől éjszakra, *Kovaszinczon*, a régi Kovásziban van Arad vármegye legjobban fennmaradt Árpád-kori templomának tornya. A nép török mecsetnek tartja, holott tiszta román ízlésű templom. A romok között, ásatás közben, koporsót s drágakövekkel és aranyékszerekkel diszesített csontvázat is találtak. A nép,

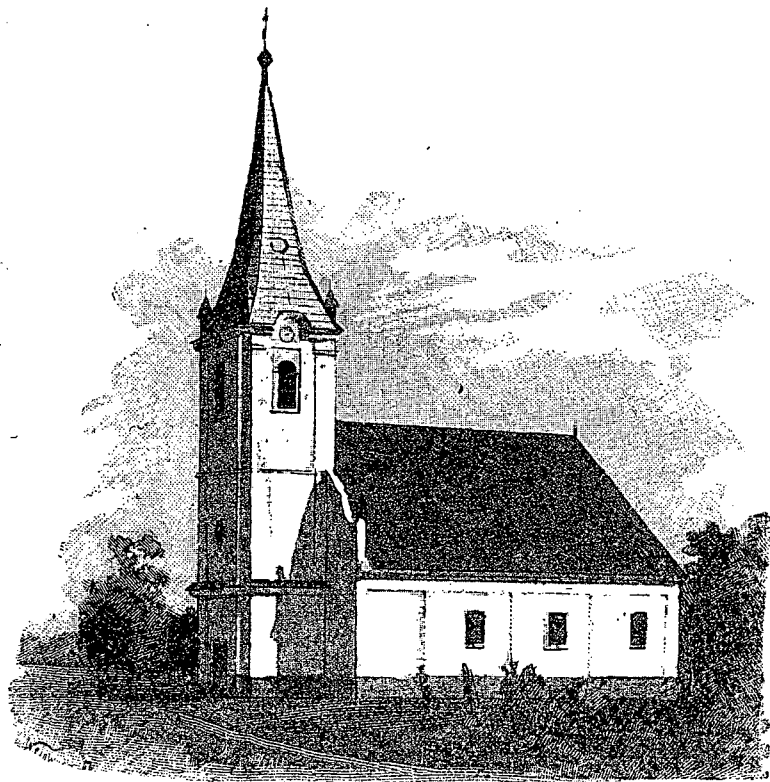
Solymos vára.

mely erről tudósít, számos regét fűz hozzá, mik nem állanak távol attól a phantastikus leirástól, melyet róla „Fekete könyv“ című regényében *Pálffy Albert* ad. E templomban 1537. deczember 2-án *János király* is misét hallgatott, miközben az iskolás fiuk buzgón énekelték: „Gaudete, iterum dico gaudete!“

Odább északon állott hajdan a Hegyaljának legnagyobb erősege, *Világos*. A most alakatlan romok kétségkívül nagy igénynyel emelt s már 1331-ben emlegetett várkastélynak omladékai. A három oldalról elég meredek hegyen büszkélkedett a Hunyadiak s Báthoryak

vára, mely művészi tekintetben nem sokkal állt hátrább Vajda-Hunyadnál és Solymosnál. A szép faragott köveket azonban rég szertehordták már épületanyagának. Ehhez a várhoz, melynek igen érdekes történetét részletesen elbeszéli *Márki*, valaha egy száztíz faluból álló uradalom tartozott.

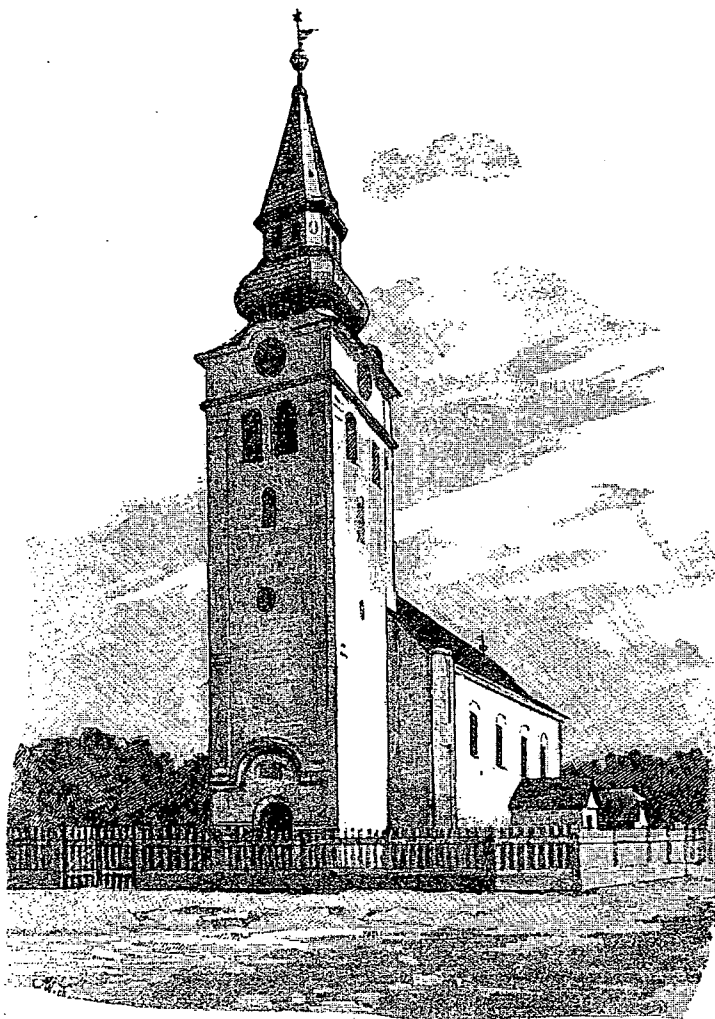
A világosi várhegytől hegyi úton rendkívül érdekes kirándulást lehet tenni dél felé; és pedig kissé — délnyugatnak tartva, a Kladovai

Az ágyai templom.

völgybe leereszkedve, vagy — kissé délkeletnek — Solymos várához. A Kladovai (hajdan Kalodvai) völgy a Hegyes-Drócsa gerinczének déli oldalán ered s a Marosba nyílik. E völgyben hajdan tíz falu volt, ma csak egy van, Kladova, az is elég nyomorúságos. Maga a völgy azonban a legszebb harántvölgyek közé tartozik. A torkolatnál, a Maros egyik szigetén állott a pálosok egyik kolostora, közelében a rév s a patak torkolatának baloldalán a Várhegyen *Patak* vára. Mint erődöt

(fortalitium) a középkorban csak egyszer, 1474-ben említik, midőn november 25-én Kérő Jóvis, Dengelegi Pongrácz János lippai várnagya 8 nemesből és 109 jobbágyból álló csapatával körülfogta

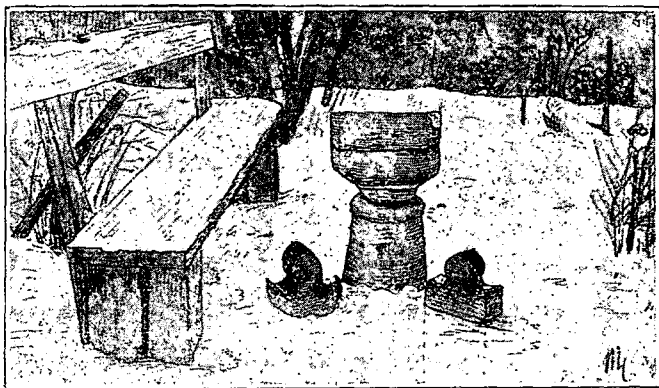

A vadászi templom.

Báihory Jakabnak és Miklósnak ezt a várat s addig ostromolta, míg parancsot nem kapott urától a megszállás abbahagyására.

Arrább, a Solymosi völgy torkolatánál, hasonlóképp a torkolattól balra, a Kapu-Czernova legdélnyugatibb csücsán, a Cioka-Tautzuson,

Lippával átellenben épült *Solymos vára*. Kétségkívül azok közül való, melyek a tatárjárás után nemsokára emelkedtek, ha csak nem hiszünk a népnek, mely szerint ezt és a világosit a tündérek emelték. 1278-tól folytonosan emlegetik okleveleink a solymosi várat, melyet — mint *Márki* bebizonyítja — maga *Hunyadi* János állíttatott teljesen helyre s ő alakította át azt renaissance-modorban, úgy hogy az utóbb a Bánffyak s mások kezére került várban időnként szívesen tartózkodott I. János király özvegye, Izabella is. A várudvarra néző, hajdan pompás erkélyt ma is Izabella erkélyének nevezi a nép.

A glogováci romokból.

De a *sík vidéken* is számos érdekes műemlék van, különösen a Fekete-Körös bal partján. Ilyen az *ágyai* templom, mely ugyan csak egyszerű reform. egyház, de alapja, sőt oldal- és toronyfalainak egy része is az Árpád-korból való. Az *ágyai* vajda már 1241-ben részt vett a tatárok ellen való küzdelemben, melynek helyére az úgynevezett nadabi szigetre, szintén érdemes elzarándokolni, ha t. i. elolvastuk előbb *Márki* könyvének a tatárjárásra vonatkozó fejezetét (a 97—106. lapon). Azonban sokkal vonzóbb lehet a turistára nézve a közelben levő *vadász* templom, melyben e vidéknek egyetlen s az egész alföldnek egyik legérdekesebb XV. századbeli freskója van. A templom hajója s tornya nem egyszerre épült. Ezt bizonyítja, hogy a templom kapuzata s archivoltéja tagozottabb, téglája más idomú s vékonyabb mint a toronyé; továbbá a kapuzat fölött a torony padlásáról csúcsban végződő kiugrás látszik, mely a régi templom tornyát helyettesítette. E falon egy régi freskó van, melyet azonban az eléje épített torony teljesen eltakar s melyet barbár módon két részre osztottak és össze-

visszalyuggattak a torony első emeletének gerendái által. *Márki* szerencsére megrajzoltatta Arad megyének ezen egyetlen középkori freskóját, mely a keresztfán függő Jézust ábrázolja, a háttérben az Atya-Istennel, feje fölött a Szent-Lélekkal, oldalt pedig számos más alakkal. A tárgy fensége, a csoportosítás, a helyzet természetessége, a kép meggondoltsága s technikájának fejlettsége a közönséges vidéki templomok freskófestőinek színvonalán felül álló mester kezére enged következtetni. E műemlék megmentése és gondozása s az Árpád-kori templom restaurálása végett újabb időben mozgalom indult meg s az ágyai ref. lelkesység köszönettel fogad minden e célra szánt adományt.

Márki még igen sok romot megmutogat s a turista mindezt úgy tekintheti meg, hogy közben az aradiak vendégszeretetét élvezzi; de talán sehol sem jobban, mint a glogováczi plébánián, hová okvetlenül betérünk, ha megszemléltük az Árpád-kori *bizerei apátság* óriási templomának Glogovác faluban levő romjait. A plébániára pedig azért kell betérnünk, mert ennek kertjében vannak elhelyezve a hajdani román stílusú templomnak megmaradt faragott kövei, még pedig egy oszlopfő oly czélszerűen, hogy asztal gyanánt van fölállítva, teljesen alkalmasan arra, hogy vendégszerető gazdánk egy palóczk bort állítson reá, s így beszélgessen el velünk, a lóczán üldögélve, mi mindent tehetnének, annyi egyéb közt, régiségeink érdekében is a turisták, ha emlékeinkre mindenütt felhívnák a közfigyelmet.

Aradra nézve, könyvében ezt már megtette *Márki* Sándor, s reméljük, hogy mind nagyobb lesz követőinek száma. —**.

